۱۲۶- ۱۰۵

تحلیل کیفی دلایل مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه با رویکرد گراندد تئوری

◉ دکترمحسن نیازی[۱] ◉ دکتر محمد سلیمان‌نژاد [۲]

چکیده: در سالهای اخیر موضوع انتخاب رشـــته برای دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم به دغدغه اصلی خانواده‌ها، نظام آموزش‌وپرورش و دانش‌آموزان تبدیل شـــده اســـت. از این‌رو هدف اصلی این پژوهش، شناســـایی دلایل مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی دانش‌آموزان است. ملاحظات نظری پژوهش براساس دیدگاه جامعه‌شناســـان و صاحب‌نظران تعلیم و تربیت تدوین شده است. این پژوهش به روش کیفی و رویکرد گراندد تئوری بوده است. روش نمونه‌گیری هدفمند و با راهبرد نمونه‌گیری نظری انجام شده و روش گردآوری داده‌ها نیز مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته بوده که با ۲۵ نفر از متخصصان انتخاب رشته و حوزه تعلیم و تربیت استان ایلام صورت گرفته است. یافته‌ها متشـــکل از ۴۹ کد مفهومی و ده مقوله اصلی شامل ترجیحات شغلی، علائق آموزشی، الگوپذیری از گروههای مرجع، هدایت تحصیلی، فشـــار والدین، اســـتطاعت مالی، پنداشت از توانمندی شـــخصی، آینده‌نگری آموزشی، ارتقای ســـرمایه فرهنگی و عقبه فرهنگی است که پدیده اصلی پژوهش با توجه به مقولات شکل‌گرفته «پنداشت از انتخاب رشته به‌مثابه آفریننده سرمایه» نام‌گذاری شده اســـت. افراد از طریق جریان جامعه‌پذیری؛ باورها، ارزشها، هنجارها و مهارتهای زندگی و شغلی را در وجود خود درونی می‌سازند و هویتی متمایز در زندگی اجتماعی برای خویش رقم می‌زنند که نقش آموزش‌وپرورش در میان عاملان جامعه‌پذیری برجسته است. چون انتخاب رشته و تحصیل برای فرد نوعی ســـرمایه تلقی می‌شود و با زندگی و هستی فرد سروکار دارد، بنابراین انتخاب رشته مناسب و ادامه تحصیل برای دانش‌آموزان مانند سرمایه‌ای است که در همه برهه‌های زندگی سبب تعالی و شکوفایی آنها می‌شود.

کلید واژگان: پنداشـــت از انتخاب رشته، ترجیحات شغلی، علائق آموزشی، ســـرمایه فرهنگی، عقبه فرهنگی، درماندگی تحصیلی

☑ تاریخ دریافت: ۹۷/۰۱/۳۱ ☑ تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۱/۲۰

۱. استاد گروه علوم اجتماعی، دانشگاه کاشان niazim@kashanu.ac.ir

۲. (نویسنده مسئول) دکتری جامعه شناسی، مدرس دانشگاه فرهنگیان البرز msdt59@yahoo.com

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

بیان مسأله

یکی از مسائل مهم در جامعه‌شناسی آموزش‌وپرورش، بحث موفقیت تحصیلی و تجارب آموزشی براساس علایق، ذخیره‌های دانشی و تجارب یادگیری با توجه به موقعیت اقتصادی و فرهنگی خانواده‌ها و دانش‌آموزان است. در این میان مساله مهم و سرنوشت‌ساز انتخاب رشته تحصیلی در دوران دبیرستان بر مبنای عواملی که ذکر شد انجام می‌شود. راهنمایی و هدایت تحصیلی را به‌عنوان فرایند کمک به دانش‌آموزان برای انتخاب رشته تحصیلی مناسب براساس شناخت استعدادها و تواناییهای خود و امکانات و شرایط محیطی تعریف کرده‌اند (نویدی، ۱۳۹۷).

آموزش‌وپرورش یکی از مهم‌ترین نهادهای جوامع به‌شمار می‌آید. بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت و ترقی جوامع پیشرفته نشان می‌دهد که همه این کشورها از آموزش‌وپرورش توانمند و کارآمد برخوردار بوده‌اند. از دیدگاه جامعه‌شناسی، آموزش‌وپرورش عبارت است از آماده‌سازی نسل بالغ امروزی برای تربیت فردا (علاقه‌بند، ۱۳۹۳). اهمیت آموزش‌وپرورش ناشی از گسترش کارکردهای آن است که به‌طور روزافزونی در کانون توجه جامعه قرار گرفته است. در یک آموزش‌وپرورش پویا و کارآمد، نیروی انسانی به درستی و با توجه به اهداف، تربیت می‌شود. در این‌گونه نهادهای موفق؛ نیازها، تواناییها و استعدادهای دانش‌آموزان منطبق با موازین علمی و با برنامه‌های منظم، شناسایی و شکوفا می‌گردد (گات لیب[1]، ۲۰۰۶؛ به نقل از امین بیدختی و دارائی، ۱۳۹۰). در ایران از زمان آغاز تأسیس مدارس، دوره متوسطه همواره با تغییر و تحولاتی در ساختار و محتوا مواجه بوده است که آخرین آن مربوط به سال ۱۳۹۰ و اجرای طرح تحول بنیادین در نظام آموزش‌وپرورش به شیوه جدید ۳-۳-۶ است. در این طرح، نظام آموزشی به دو دورهٔ شش‌ساله ابتدایی و شش‌ساله متوسطه طراحی و تدوین شده است (سند تحول بنیادین،۱۳۹۰). از مهم‌ترین اهداف نظام آموزشی هدایت تحصیلی دانش‌آموزان در مسیری است که با پیمودن آن نیازهای جامعه از یک‌سو و نیازهای فردی آنها از سوی دیگر برآورده شود. فرایند انتخاب رشته تحصیلی مستلزم تصمیم‌گیری دانش‌آموزان براساس آگاهی و شناخت از علایق و تواناییهای خود، شرایط و امکانات آموزشی موجود و ارتباط مشاغل موجود در جامعه با رشته تحصیلی است. در نظام آموزش‌وپرورش متوسطه دوم کشور، پنج رشته اصلی شامل: ریاضی و فیزیک، علوم تجربی، علوم انسانی، فنی و حرفه‌ای و کار و دانش برای ادامه تحصیل وجود دارد. در زمینهٔ انتخاب رشته ضروری است که اطلاعات موردنیاز در اختیار دانش‌آموزان قرار گیرد تا آنها با آگاهی کافی بتوانند رشتهٔ مناسب را انتخاب کنند. انتخاب رشته نامناسب، سبب افت علمی کشور، فرسودگی منابع اقتصادی و انسانی، بی‌تفاوتی و بی‌انگیزگی دانش‌آموزان در رابطه با مسائل فردی و اجتماعی می‌شود (شفیع‌آبادی، ۱۳۸۹). آمارهای به‌دست آمده از نتایج تحقیقات نشان‌دهنده آن است که افت تحصیلی به‌صورت مردودی، ترک تحصیل و

1 . Gottleib

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

یا به صورتهای دیگر، مقدار زیادی از منابع مالی و استعدادهای انسانی و جامعه را تلف کرده و آثار سویی به جا می‌گذارد (گلشن فومنی، ۱۳۷۶).

هدف اصلی این مطالعه آن اســت که دلایل اساسی مؤثر بر انتخاب رشته دانش‌آموزان در شرایط کنونی جامعه را براســاس دیدگاه نخبگان حوزه تعلیم و تربیت دریابد. از این رو در پی پاسخگویی به این پرســش است که مهم‌ترین دلایل مؤثر بر انتخاب رشته دانش‌آموزان پایه دهم از نگاه متخصصان کدام اند؟

■ مبانی نظری

در پژوهشــهای کیفی، برداشتها و دیدگاههای مشارکت‌کنندگان در پژوهش و تجارب زیسته آنها از موضوع، اهمیت اساسی دارد، بنابراین پژوهشگر الزامی در استفاده از نظریه‌های جاافتاده ندارد و می‌تواند کار خــود را با گردآوری داده‌ها آغاز کند، امــا از آنجا که کار تحقیقی در خلأ نظری صورت نمی‌پذیرد، بنابراین پژوهشگران کیفی از مفاهیم نظری موجود برای پیشینه تحقیق، شکل‌گیری پرسشها، استناد و مقایسه استفاده می‌نمایند (سپیدنامه و همکاران، ۱۳۹۵).

با توجه به اهمیت انتخاب رشــته به هنگام ورود به دبیرســتان، پژوهشگران در حوزه‌های گوناگون علوم تربیتی، روان‌شناسی و جامعه‌شناسی تحقیقاتی انجام می‌دهند. بوردیو در کتاب بازتولید فرهنگی و بازتولید اجتماعی تأکید دارد که والدین طبقات بالا و متوسط سرمایه فرهنگی را در شکلهای مختلف زبانی و توانمندیهای فرهنگی برای فرزندان به ارمغان می‌آورند و سبب تداوم موفقیت تحصیلی فرزندان می‌شــوند، اما طبقات پایین از این توانمندیهای فرهنگی و زبانی محــروم اند (بوردیو[1]، ۱۹۹۷). بوردیو عادت‌واره را به مثابه سرمایه عاملان تعریف می‌کند که دارای وضعیتی ساختارمند و ساخته شده است. بنابراین عادت‌واره مولد کنشــها، باورها، تمایلات و احساســات در زمینهٔ ســاختار حاکم بر خود است. براســاس دیدگاه او عادت‌واره به تنهایی عمل نمی‌کند، بلکه کنشــهای ما محصول رابطه‌ای تنگاتنگ و ناخــودآگاه میان عــادت‌واره و میدان‌اند (گرنفل[2]، ۲۰۰۸؛ ترجمه لبیبــی، ۱۳۹۳). بوردیو که یکی از زمینه‌های مطالعاتی‌اش میدان آموزش‌وپرورش بود، شــرط تحصیل در بهترین رشــته‌های دانشگاهی را برخورداری فرد از ســرمایه فرهنگی می‌دانســت. بنابراین به نظر بوردیو، سرمایه هر منبعی است که در عرصــه خاصی اثر بگذارد و بــه فرد امکان بهره‌مندی از طریق این مشــارکت در عرصه را بدهد. به اعتقاد برنشتاین[3]، فرزندان طبقه متوسط در مقایسه با فرزندان طبقه کارگر از سرمایه فرهنگی بیشتری برخوردارند. این تفاوتها با ورود کودک به مدرســه، اهمیت می‌یابند (برنشتاین، ۱۹۹۶). میزان سرمایه

1. Bourdieu
2. Grenfell
3. Bernstein

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

فرهنگی که دانش‌آموز از خانواده خود به‌دست می‌آورد به پایگاه اقتصادی ـ اجتماعی خانواده او بستگی دارد. سرمایه فرهنگی به همراه سرمایه اقتصادی و اجتماعی به اعضای طبقه داراها یا سلطه‌گر جامعه امکان می‌دهد تا موقعیت خود را در جامعه بازتولید کنند (بوردیو، ۱۹۹۷). به این ترتیب براساس نظریه سرمایه فرهنگی بوردیو، تأثیر خاستگاه اجتماعی خانواده بر موفقیت تحصیلی فرزندان ناشی از نوع و میزان منابع فرهنگی است که والدین برای فرزندان خود فراهم می‌کنند، زیرا کودک با بهره‌گیری از این منابع فرهنگی می‌تواند انتظارات مدرسه را برآورده سازد (جنکینز[1]، ۱۹۹۶؛ ترجمه یاراحمدی، ۱۳۸۵). به عقیده بوردیو در هر میدانی، میان بازیگران یا گروههای اجتماعی، چهار نوع سرمایه ردوبدل می‌شود که عبارت‌اند از:

الف) سرمایه اقتصادی، یعنی ثروت و پولی که هر کنشگر اجتماعی در دست دارد و شامل درآمدها و انواع منابع مالی است که در قالب مالکیت جلوه نهادی پیدا می‌کند.

ب) سرمایه اجتماعی، یعنی شبکه‌ای از روابط فردی و گروهی که هر فرد در اختیار دارد و آن شامل همه منابع واقعی و بالقوه‌ای است که می‌تواند با عضویت در شبکه اجتماعی کنشگران یا سازمانها به‌دست آید.

پ) سرمایه فرهنگی، یعنی قدرت شناخت و قابلیت استفاده از کالاهای فرهنگی که دربرگیرنده تمایلات پایدار فرد است و در خلال اجتماعی شدن در افراد انباشته می‌شود.

ت) سرمایه نمادین، یعنی مجموعه ابزارهای نمادین، حیثیت، احترام و قابلیتهای فردی در رفتارهایی که فرد در اختیار دارد. سرمایه نمادین جزئی از سرمایه فرهنگی است و به معنای توانایی مشروعیت دادن، تعریف کردن و ارزش گذاردن است (فکوهی، ۱۳۸۱).

ریتزر[2] معتقد است که سرمایه فرهنگی بوردیو بیشتر از خاستگاه طبقه اجتماعی مردم و تجارب آموزشی آنان سرچشمه می‌گیرد. در این بازار، انسانها سرمایهٔ خود را جمع می‌کنند و آن را برای بهبود جایگاه اجتماعی‌شان هزینه می‌کنند یا اینکه جایگاهشان را از دست می‌دهند و در نتیجه پایگاه آنها در چارچوب اقتصاد فرهنگی وخیم‌تر می‌شود (ریتزر، ۱۹۸۳؛ ترجمه ثلاثی، ۱۳۷۴).

به باور نظریه‌پردازان بازتولید، آموزش‌وپرورش در واقع نابرابریهای قدرت، درآمد و پایگاه اجتماعی را بازتولید می‌کند؛ ارزشها، قواعد و نهادهای جامعه همگی بازتاب منافع گروههای مسلط و طبقه حاکم‌اند و آموزش‌وپرورش نیز از این امر مستثنی نیست. بر مبنای نظریه تضاد، نظامهای اجتماعی به دو گروه داراها یا سلطه‌گر و ندارها یا سلطه‌پذیر تقسیم می‌شوند که دائماً در حال ستیزه و تنش هستند. ثروتمندان از قدرت، ثروت، کالاها، امتیاز، نفوذ و کنترل جامعه برخوردارند و فقرا در کسب سهمی از ثروت و قدرت جامعه به‌طور دائم با گروه ثروتمند در حال مبارزه‌اند و این تهدیدی برای ثبات اجتماعی موجود

1. Jenkins
2. Ritzer

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

اســـت. از این دیدگاه تعلیم و تربیت به‌ویژه آموزش‌وپرورش رسمی، وسیله‌ای در دست قشرها و طبقات خاص جامعه برای تحکیم هنجارها و ارزشـــهای موردنظر و دوام خود در جامعه است. در دیدگاه تضاد، آموزش‌وپرورش همگانی به‌منزله نوعی ابزار جامعه سرمایه‌داری تلقی می‌شود که راهیابی به سطوح عالی آموزش‌وپرورش از طریق کارکرد گزینش و تخصیص و اغوا و فریب مردم، صورت می‌گیرد. کسانی که بر نظام آموزشـــی تسلط دارند، از طریق آن افراد جامعه را در جهت تحقق مقاصد خویش تربیت می‌کنند (قلی‌زاده، ۱۳۷۷).

از دیدگاه کارکردی، مدرسه عامل اجتماعی شدن است. به این معنا که کلاس درس و مدرسه عواملی هستند که از طریق آن شخصیت افراد به‌گونه‌ای تربیت می‌شود که بتواند برای ایفای نقشهای بزرگسالی آمادگی داشـــته باشـــند (دومن[1]، ۱۹۸۱). از نظر پارســـونز آموزش‌وپرورش فرایندی آگاهانه، خلاقانه و همراه با اهداف خاصی اســـت که در چارچوب یک نظام اجتماعی رخ می‌دهد. پارســـونز، عوامل مؤثر در آموزش‌وپرورش را فرهنگ، ارزشها و هنجارها، نظام اعتقادی افراد، تمایلات نیازی و اجتماعی کردن افراد می‌داند (ارجمند سیاهپوش و همکاران، ۱۳۹۰).

با توجه به نظریه‌های مطرح شده و نقاط قوت هر یک از آنها در تبیین جنبه‌هایی از موفقیت تحصیلی در مدرســـه، دیدگاه غالب نظری این پژوهش نظریه سرمایه فرهنگی بوردیو است. بوردیو از طریق ارائه آمارهای مختلف دربارهٔ مدرســـه، بر نقش تعیین‌کننده فرهنگهای طبقات و محیط بر توان تحصیلی و بازتولید آن، به ویژه از طریق نظام آموزشی تأکید کرده است.

پیشینه تجربی

در این بخش از تحقیق، پژوهشـــهای داخلی و خارجی انجام شـــده با موضوع موفقیت تحصیلی و انتخاب رشته دانش‌آموزان متوسطه، به صورت جدول شماره ۱ گردآوری، سپس نقد شده است.

جدول ۱. خلاصه پژوهشهای انجام شده با موضوع موفقیت تحصیلی و انتخاب رشته

سال	پژوهشگر	عنوان پژوهش	متغیرها	نتیجه
۱۳۹۷	نوبدی	هدایت تحصیلی در نظام آموزش و پرورش ایران: تجارب عملی و چالشهای پایدار	استعداد، علاقه، هدایت تحصیلی، رشته تحصیلی	برنامه‌های هدایت تحصیلی به‌طور شایسته اجرا نشده است. ایجاد بستر مناسب، ارتقای سطح دانش مشاوران، تلاش برای راهنمایی دانش‌آموزان تا مرحله کسب صلاحیت و انجام پژوهش و ارزشیابی برنامه‌ها عواملی هستند که در بهبود هدایت تحصیلی نقش اساسی دارند.

1. Demaine

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

جدول ۱. (ادامه)

سال	پژوهشگر	عنوان پژوهش	متغیرها	نتیجه
۱۳۹۶	مقصود گردوان و عبدالهی	بررسی عوامل مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی دانش‌آموزان	محیط آموزشی، قبولی در دانشگاه، جنسیت، طبقه اجتماعی و اقتصادی، خانواده، همسالان و علاقه	آموزش‌وپرورش با ایجاد رشته‌های جدید می‌تواند سبب جذب دانش‌آموزان به رشته‌های مورد نظر شود، رضایت از معلمان در رشته‌ای که تدریس می‌کنند و امکان دستیابی به شغل از دیگر عوامل مؤثر بر انتخاب رشته دانش‌آموزان هستند.
۱۳۹۵	خادم مسجدی و نوروزی	نقش والدین بر انتخاب رشتهٔ تحصیلی دانش‌آموزان (شهر دوشنبه تاجیکستان)	والدین، انتخاب رشته، ICT، دسترسی به بازار شغلی	والدینی که از فناوری اطلاعات و ارتباطات استفاده می‌کنند بهتر از والدین دیگر قادرند به فرزندان خود در امر انتخاب رشته و هدایت تحصیلی یاری رسانند و این دانش‌آموزان معمولاً از انتخابهای موفق‌تری برخوردار بوده‌اند و از بازار کار بهتری بهره خواهند برد.
۱۳۹۵	رضاپور و همکاران	بررسی وضعیت آگاهی، دسترسی و استفاده دانش‌آموزان از منابع اطلاعاتی مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی	مشاور، علاقه، نقش مدرسه، استعداد، میزان مطالعه، وسایل سمعی و بصری	دانش‌آموزان از نقش مشاوران و مراکز خصوصی مشاوره، نقش مدرسه، مطالعه فردی، استفاده از وسایل سمعی و بصری و بازدید از مشاغل در کسب اطلاعات برای انتخاب رشته مناسب آگاه بودند، اما امکانات دسترسی به این منابع برای آنها به آسانی فراهم نبوده است.
۱۳۹۴	معروفی و کرمی	سبک یادگیری به‌عنوان رویکردی برای هدایت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی	رشته تحصیلی، سبک یادگیری	نتایج پژوهش نشان داده است که اغلب دانش‌آموزان رشته ریاضی و تجربی، دارای سبک یادگیری همگرا و جذب‌کننده و اغلب دانش‌آموزان رشته علوم انسانی دارای سبک یادگیری واگرا و انطباق‌دهنده هستند.
۱۳۹۲	مرادی و اخوان تفتی	بررسی رضایت دانش‌آموزان دوره متوسطه نظری از انتخاب رشته خویش و عوامل مؤثر بر آن	تواناییهای دانش‌آموز، شغل آینده، علاقه، نظر مشاور، نظر والدین، رضایت	عوامل مؤثر بر رضایت از انتخاب رشته به ترتیب، علاقه شخصی، اولویت شغلی آینده و توصیه مشاور بوده و نظر والدین کمترین نقش را داشته است. دانش‌آموزان رشته علوم انسانی بیشترین و دانش‌آموزان رشته ریاضی و فیزیک کمترین رضایت از انتخاب رشته خود داشته‌اند، همچنین دانش‌آموزان از الزام انتخاب رشته در سال اول دبیرستان رضایت داشته‌اند.
۱۳۸۹	نظری و همکاران	ارائه راهبردهایی برای هدایت تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهرستان سیرجان	آینده شغلی، علاقه، توانایی علمی، امکانات آموزشی، توان مالی خانواده	بیشتر دانش‌آموزان به رشته‌های علمی و فنی علاقه‌مند بوده اند. در میان دختران علاقه و امکانات مراکز آموزشی، بیشترین نقش را داشته و در میان پسران، درآمد بیشتر مورد توجه بوده است.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

جدول ۱. (ادامه)

سال	پژوهشگر	عنوان پژوهش	متغیرها	نتیجه
۱۳۸۵	همایونی و همکاران	رابطه بین سبکهای یادگیری، سبکهای شناختی و انتخاب رشته تحصیلی در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی	رشته تحصیلی، سبک یادگیری، سبک‌شناختی	دانش‌آموزان دارای سبکهای مستقل، همگرا و جذب‌کننده به رشته‌های ریاضی و تجربی تمایل دارند و دانش‌آموزان دارای سبکهای وابسته، واگرا و انطباقی رشته انسانی را انتخاب می‌کنند.
۲۰۱۸	راپوپورت و تیبو[1]	مقایسه تطبیقی عملکرد تحصیلی فارغ‌التحصیلان نظام جدید آموزشی	دستمزد، نمرات تحصیلی، کلیشه‌های جنسیتی، سلیقه، هنجارها	به‌خلاف پسران، دختران رشته تحصیلی را انتخاب می‌کنند که منجر به مشاغل کم‌درآمد و موقعیت اجتماعی پایین می‌شود. اهمیت درآمد برای پسران بیشتر از دختران بوده و انتخاب رشته بستگی به جنسیت دارد.
۲۰۱۷	جوستینلی و پاونی[2]	دلایل انتخاب رشته‌های مختلف تحصیلی توسط دختران و پسران فرانسوی	ادراک، یادگیری، انتخاب رشته، ارتباط با والدین	بررسی نتایج حاکی از این بوده است که ادراکات در طول زمان تکامل می‌یابد و این الگوها، فرایندهای ناهمگونی در یادگیری دانش‌آموزان در فرایند تصمیم‌گیری نشان می‌دهند. تفاوتهای درون خانوادگی و ارتباط با والدین تأثیر قابل‌توجهی در رفع ابهام فرایند انتخاب رشته دارند.
۲۰۱۴	چرنیکوا و پالیا[3]	اندازه‌گیری ادراک انتخاب تحصیلات از سوی دانش‌آموزان رومانی	برنامه درسی، کارآموزی، علاقه	اندازه‌گیری ادراک دانش‌آموزان نسبت به انتخاب زمینه تحصیلی و شغلی باید به‌عنوان یک ابزار کاری در نظر گرفته شود.
۲۰۱۲	پولات[4]	عوامل مؤثر بر انتخاب دانشگاه و گروه از نظر دانش‌آموزان	امکانات دانشگاه، شهر، خانواده، معلمان	دانشجویان در هنگام انتخاب دانشگاه و بخش، زمان زیادی را به تحقیق اختصاص می‌دهند و با کمک خانواده و معلمانشان، شرایط فیزیکی دانشگاه و شهری که دانشگاه در آن قرار دارد و همچنین امکانات اجتماعی و فرهنگی، دانشگاه مورد نظر خود را انتخاب می‌کنند.
۲۰۰۹	واگنر و فرد[5]	عوامل مؤثر بر اهداف دانش‌آموزان مالزی برای تحصیل در مؤسسات آموزش عالی	ارزش، آموزش، هزینه تحصیل، خانواده، دوستان، محتوا و ساختار	هزینه تحصیل و درجه مؤسسه آموزشی، بیشترین نقش را در انتخاب دانش‌آموزان مالزیایی دارد.

1. Rapoport & Thibout
2. Giustinelli & Pavoni
3. Cernicova & Palea
4. Polat
5. Wagner & Fard

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

اولین نکته دربارۀ نقد پژوهشـــهای انجام شده، روش انجام آنهاست که به روش کمی انجام شده‌اند و تاکنون در زمینۀ موضوع مهم انتخاب رشـــته در کشـــور ما مطالعه‌ای به شیوه کیفی انجام نشده است تا به یافته‌هایی فراتر از مفروضات از پیش تعیین شده پژوهشگر دست یابند. نکته دوم در مورد موضوع انتخاب رشته دانش‌آموزان دوره متوسطه در ایران پژوهش چندانی صورت نگرفته است و اندک کارهای انجام شده مربوط به انتخاب رشته‌های دانشگاهی به‌ویژه رشته‌های پزشکی بوده است. پیشینه تجربی و نظریات مطرح در حوزه انتخاب رشته، نشان می‌دهند که در همه جوامع انتخاب رشته از عوامل فردی، خانوادگی، آموزشـــی و شـــغلی تأثیر می‌پذیرد، تنها ماهیت و شدت آنها در هر جامعه براساس فرهنگ، ارزشها، منابع، امکانات و ... متفاوت است. آنچه پژوهش حاضر را از سایر پژوهشهای انجام شده با موضوع انتخاب رشته متمایز می‌کند، رویکرد روش‌شناسی آن است که به روش کیفی انجام شده است. همچنین برای پاســـخگویی به نیاز اصلی دانش‌آموزان در زمان انتخاب رشته و ورود به پایه دهم متوسطه کاربرد عملی دارد.

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر، کیفی و از نوع «نظریه مبنایی» یا گراندد تئوری[1] است. در نظریه مبنایی ضمن اینکه پژوهشگر پیگیر اهداف پژوهشی خود است، به زیست جهان افراد مورد مطالعه ورود کرده و درک و فهم آنها را از زندگی و حیاتشان مورد کاوش قرار می‌دهد (معینی و نیازی، ۱۳۹۶). از نظر پارادایمی، پژوهش کیفی اصولاً مبتنی بر پارادایم تفســـیرگرایی- برســـاخت‌گرایی اجتماعی است. روش کیفی بر ماهیـــت، فرایندها و معنادهی تأکید می‌کند (دنزیـــن و لینکن[2]، ۲۰۱۱). روش نظریه مبنایی که نظریه بازکاوی نیز خوانده می‌شود، کار خود را با مشاهده شروع می‌کند و سپس الگوها، مضامین یا مقوله‌های عام را پیش می‌نهد (ببی[3]، ۱۹۹۸؛ ترجمه فاضل، ۱۳۸۶). این نظریه از روشهای رایج کمی اجتناب نموده و حتی ضد آنهاست (ایمان، ۱۳۹۱).

در روش نظریه زمینه‌ای معمولاً از ســـه نوع کدگذاری استفاده می‌شـــود. کدگذاری باز، محوری و گزینشـــی. اولین فعالیتهای مربوط به فرایند کدگذاری، کدگذاری باز نامیده می‌شود (تریسی[4]، ۲۰۱۳؛ اشـــتراوس و کوربین، ۱۳۹۰؛ ترجمه محمدی، ۱۳۸۵). در کدگذاری محوری دســـت به تقلیل مفاهیم می‌زنیم تا به مقولات برســـیم. مرحله پایانی یعنی کدگذاری گزینشی (انتخابی) مستلزم مرور، وارسی و پیگیری داده‌ها و کدهای قبلی (نیازی و صدوقی، ۱۳۹۱) و یافتن یک مقولۀ هسته ای و مرکزی است تا تمامی مقولات قبلی را در خود جای دهد. در این مطالعه نیز این سه مرحله در تحلیل داده‌های کیفی

1. Grounded theory
2. Denzin & Lincoln
3. Babbie
4. Tracy

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

اجرا شـــده و در پایان یک مدل زمینه‌ای ارائه شـــده است که با کمک آن می‌توان به تحلیل عوامل مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی دانش‌آموزان پرداخت. در روش کیفی برای ارزیابی از ملاکهای اعتمادپذیری[1]، باورپذیری[2]، اطمینان‌پذیری[3]، انتقال‌پذیری[4] و تصدیق‌پذیری[5] استفاده می‌شود (فلیک[6]، ۲۰۰۶؛ ترجمه خلیلی، ۱۳۹۱). به پیروی از همین ملاکها، در این مطالعه تلاش خواهد شـــد، چنین ملاکهایی تا حد ممکن رعایت شود. در پژوهش حاضر گردآوری اطلاعات از طریق مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته و با اســـتفاده از نمونه‌گیری هدفمند و راهبرد نمونه‌گیری نظری با ۲۵ نفر از متخصصان انتخاب رشـــته و حوزه تعلیم و تربیت اســـتان ایلام صورت گرفته است. از نمونه‌گیری هدفمند برای گزینش افراد مورد مصاحبه و از نمونه‌گیری نظری برای تشخیص تعداد افراد، تعیین محل داده‌های مورد نیاز و یافتن مسیر پژوهش اســـتفاده می‌شود. فرایند نمونه‌گیری بارها تکرار می‌شـــود تا تئوری به‌طور کامل تدوین گردد (معینی و نیازی، ۱۳۹۶). در نمونه‌گیری کیفی تعداد افراد نمونه را با معیار اشباع نظری تعیین می‌کنند، یعنی، زمانی که پژوهشـــگر به این نتیجه برسد که انجام دادن مصاحبه‌های بیشتر و مشاهده، اطلاعات بیشـــتری در اختیار وی نمی‌گذارد و صرفاً تکرار اطلاعات قبلی اســـت، در این حالت می‌تواند دست از گردآوری داده‌ها بردارد. اشباع نظری مرحله دست یافتن به نظریه است (همان منبع).

یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش حاصل چندین گام شامل اجرای مصاحبه‌ها، پیاده‌سازی، استخراج مفاهیم، تقلیل مفاهیم و ســـپس تشکیل مقولات محوری و در آخرین مرحله برساخت مقولهٔ اصلی یعنی «پنداشت از انتخاب رشـــته به‌مثابه آفریننده سرمایه» بوده اســـت. این مقوله به نوعی همهٔ مقولات پیشین خود را پوشش داده و انتزاعی‌تر از آنهاست. پژوهشگران پس از بررسیهای بسیار و رفت و برگشت میان کدهای باز و محوری و مشـــورت با متخصصان به مقوله اصلی دست یافته اند. برای دستیابی به اهداف پژوهش حاضر با روش مصاحبه کیفی و دیدار رودررو با متخصصان این حوزه با تعیین وقت قبلی مصاحبه‌هایی در حدود ۳۰ تا ۵۰ دقیقه انجام شده است. فرایند گردآوری اطلاعات تا مرحله اشباع نظری پس از ۲۵ مصاحبه ادامه یافته است. پس از پیاده‌سازی متن مصاحبه‌ها در پایان هر مصاحبه و غربالگری آنها، تعداد ۴۹ کد باز (مفاهیم) اســـتخراج شده و در مرحله بعدی در ده کد محوری (مقوله) مطابق جدول شماره ۲ نهایی شده است.

1. Trustworthiness
2. Credibility
3. Dependability
4. Transferability
5. Confirmability
6. Flick

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

جدول ۲. کدبندی با کد باز، محوری و مقوله اصلی

کد باز (مفاهیم)	کدگذاری محوری (مقوله‌ها)	مقوله هسته
امکان ادامه تحصیل	آینده‌نگری آموزشی	«پنداشت از انتخاب رشته به‌مثابه آفریننده سرمایه»
کاربردی بودن رشته در جامعه		
کسب موقعیت اجتماعی		
پرستیژ اجتماعی		
امکانات منطقه و کشور		
سهولت تحصیل در رشته		
قبولی در دانشگاه معتبر		
علاقه به محیط آموزشی	علائق آموزشی	
علاقه به رشته مورد نظر		
رضایت از مدرسه محل تحصیل		
علاقه به محتوای کتابهای درسی رشته مورد نظر		
کیفیت تدریس دبیران		
بضاعت علمی مدرسه		
رضایتمندی فرد از رشته تحصیلی		
داشتن انگیزه تحصیلی		
تنوع رشته		
شناخت از رشته تحصیلی	هدایت تحصیلی	
خدمات مشاوره‌ای مدارس		
ملاکهای آموزش‌وپرورش برای انتخاب رشته (تست استعداد، رغبت‌سنج، مشاوره و ...)		
پیچیدگی هدایت تحصیلی		
توصیه دبیران به انتخاب رشته مناسب	الگوپذیری از گروههای مرجع	
وجود الگوی مرجع		
پیروی از دوستان		
رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی		
پیروی از الگوها		

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

جدول ۲. (ادامه)

کد باز (مفاهیم)	کدگذاری محوری (مقوله‌ها)	مقوله هسته
استعداد	پنداشت از توانمندی شخصی	«پنداشت از انتخاب رشته به‌مثابه آفریننده سرمایه»
هوش		
توانایی فیزیکی و جسمانی		
ارزش اجتماعی شغل آینده	آینده‌نگری شغلی	
جذابیت شغل آینده		
آینده شغلی رشته انتخابی		
بازار کار فعلی در رشته انتخابی		
درآمد شغل انتخابی در آینده		
توان مالی خانواده	استطاعت مالی	
هزینه رشته در دوران تحصیل		
پایگاه اقتصادی خانوادگی		
شغل والدین		
داشتن هزینه برای کلاسهای تقویتی، کنکوری و مؤسسات آموزشی		
بالا رفتن شأن اجتماعی	ارتقای سرمایه فرهنگی	
ارتقای مدرک تحصیلی		
ذخیره‌های دانشی	عقبهٔ فرهنگی	
آداب و رسوم منطقه		
رشته تحصیلی اعضای خانواده		
سواد والدین		
مشاوره والدین در مورد انتخاب رشته فارغ از هرگونه تحمیل و اجبار		
تأکید والدین به انتخاب رشته دلخواه آنها	فشار اجتماعی	
رقابت در میان خانواده‌ها		
خواسته‌های والدین که به آنها نرسیده‌اند و تحمیل آن به فرزندان		
تمایل اولیا به قبول شدن فرزندان در رشته پزشکی		

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

■ شرایط علّی

به حوادث، وقایع و اتفاقهایی دلالت دارد که به وقوع و گسترش پدیده‌ای می‌انجامد (اشتراوس و کوربین، ۱۳۸۵). در این پژوهش مقوله ترجیحات شغلی، الگوپذیری از گروههای مرجع و علائق آموزشی به منزلهٔ شرایط علی شناسایی شده‌اند.

● مقوله آینده‌نگری شغلی

این مقوله برگرفته از کدهای مفهومی ارزش شغل آینده، جذابیت شغل آینده، آینده شغلی رشته انتخابی، بازار کار در رشته انتخابی و درآمد شغل انتخابی در آینده است که نیازهای شغلی و تأمین اقتصادی آینده نوجوانان را پوشش می‌دهد. نکته جالب توجه اینکه، در مصاحبه‌ها، همه پاسخگویان برای انتخاب رشته دانش‌آموزان به شکلهای گوناگون به این مقوله اشاره و به‌عنوان یک عامل تأثیرگذار تأکید بسیار داشته‌اند. چالش انتخاب شغل و مشکلات اقتصادی در جامعه ایران به‌عنوان شرایط علی انتخاب رشته در نظر گرفته شده است. در این قسمت به چندین مصاحبه اشاره می‌شود:

مصاحبه شونده‌ای معتقد بود: [...اگر براساس منطق و قانونی در نظر بگیریم در انتخاب رشته علاقه اولویت اول است. اما واقعیت امروز جامعه ما این است که اولویت اول را باید به آینده شغلی داد و می‌بینیم اغلب افراد هم بر این اساس دست به انتخاب رشته می‌زنند که متأسفانه علاقه سرکوب می‌شود ...].

مصاحبه شونده‌ای دیگر اظهار کرده است: [... در شرایط فعلی حتی اگر فرزند و برادر خودم هم در مرحله انتخاب رشته باشد اول بازار کار براش در نظر می‌گیرم ...].

براساس گفته‌های این مصاحبه شونده‌ها استنباط می‌شود که به‌خلاف مهم‌ترین ملاک انتخاب رشته، که علاقه فرد است عمل می‌شود. هدف اصلی افراد از انتخاب رشته و ادامه تحصیل شغل‌یابی است، اما مشکلات معیشتی که در جامعه وجود دارد سبب شده است که دیگر معیارها و ملاکهای انتخاب رشته از جمله علاقه و انگیزه فرد قربانی مسائل شغلی شود.

● الگوپذیری از گروههای مرجع

این مقوله براساس کدهای مفهومی پیروی از دوستان، رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی، پیروی از الگوها، توصیه دبیران به انتخاب رشته مناسب و وجود الگوی مرجع در آن رشته ساخته شده است.

مصاحبه شونده‌ای معتقد بود: [... داشتن الگو و شخصیت برای فرد مهم است مثلاً یک نفر حقوقدان برجسته، شاعر، هنرپیشه و ... برایش الگوی مرجع می‌شوند و بر این اساس انتخاب رشته می‌کند ...].

مصاحبه شونده‌ای دیگر معتقد بود: [... فرد براساس نوع انتخاب دوستان رشته تحصیلی

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

خودش را انتخاب می‌کند، بعضی دانش‌آموزان هم هستند اگر رشته دوست شون را نیارن حداقل کاری که می‌کنند مدرسه‌شون رو عوض می‌کنن و از مدرسه دوستاشون میرن ...].

● علائق آموزشی

ایـــن مقوله برگرفته از کدهای مفهومی علاقه به محیط آموزشـــی، رضایتمندی فرد از رشـــته تحصیلی، علاقه به رشته مورد نظر، داشتن انگیزه تحصیلی، رضایت از مدرسه محل تحصیل، کیفیت تدریس دبیران، بضاعت علمی مدرسه و تنوع رشته است.

مصاحبه شـــونده‌ای گفته اســـت: [... در انتخاب رشته علاقه حرف اول و آخر می‌زنه. اینکه شخص به چه رشته‌ای علاقه داره خیلی اهمیت داره ...].

مصاحبه شونده‌ای دیگر معتقد بود: [... کیفیت تدریس معلم مهمه مثلاً دانش‌آموزی میخواد رشته ریاضی و فیزیک بره باید معلم مجربش هم باشه...].

در همـــهٔ انتخابهـــای افراد علاقه شـــرط اصلی اســـت. برای انتخاب رشـــته براســـاس علاقه پیش‌زمینه‌هایـــی وجـــود دارد که در صورت فراهم بودن آنها، افراد می‌توانند براســـاس میل خود مســـیر تحصیلی را برگزینند. اما در جامعه ما زیرســـاختهای لازم از جمله تنوع رشـــته تحصیلی، امکانات آموزشی و غیره فراهم نیست.

■ شرایط زمینه‌ای

نشـــانگر یک سلسله شرایط خاصی اســـت که در آن راهبردهای کنش/کنش متقابل انجام می‌شود (اشـــتراوس و کوربین، ۱۳۸۵). در این پژوهش مقوله آینده‌نگری آموزشی، عقبه فرهنگی و پنداشت از توانمندی شخصی شرایط زمینه‌ای پژوهش را تشکیل داده‌اند.

● آینده‌نگری آموزشی

این مقوله براساس کدهای مفهومی امکان ادامه تحصیل، کاربردی بودن رشته در جامعه و محیط زندگی، کسب موقعیت اجتماعی، پرســـتیژ اجتماعی، امکانات منطقه و کشور، سهولت تحصیل در رشته و قبولی در دانشگاه معتبر به منزلهٔ یکی از شرایط زمینه‌ای شناسایی شده است.

یکی از مصاحبه‌شـــوندگان عقیده داشت: [... به نظر من انتخاب رشته یعنی انتخاب آیندهٔ همه چیز، از قبولی در دانشـــگاه گرفته تا شـــغل، موقعیت، پرستیژ و ... خیلی مهم است همه جوانب برای فرد سنجیده شود و انتخاب رشته صورت بگیرد...].

مصاحبه شونده‌ای دیگر اظهار کرده است: [... در بحث سرنوشت‌ساز انتخاب رشته بایستی عوامل فراوانی در نظر بگیری و بیشـــتر به فکر آینده آن رشـــته باشی. آیا در آینده و حتی الان

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

اشباع نشده، سمت و ســـوی برنامه‌های کشور را برآورد کنی مثلاً تولید و صادرات کشور برچه اساسی هست. پتانسیل و امکانات منطقه و شهرت را بسنجی ...].

آنچه از دیدگاه شـــرکت‌کنندگان در مورد این مقوله برداشـــت می‌شود این است که در انتخاب رشته بایستی موقعیتهای مختلف آینده را پیش‌بینی و براساس آنها تصمیم گرفت. اصولاً پیامدهای انتخاب رشـــته بیشتر معطوف به آینده اســـت. بنابراین ضروری است که دانش‌آموز انتخاب کننده، آگاهی کاملی از وضعیت ادامه تحصیل آن رشته در مقاطع بالاتر داشته باشد.

● عقبه فرهنگی

/ین مقوله براســـاس کدهای مفهومی ذخیره‌های دانشی، آداب و رسوم منطقه، رشته تحصیلی اعضای خانواده، ســـواد والدین، مشاوره والدین در مورد انتخاب رشته و آزاد بودن فرزندان از هرگونه تحمیل و اجبار ساخته شده است.

مصاحبه شـــونده‌ای معتقد بود: [... اینکه دانش‌آمـــوز از دوره‌های تحصیلی قبلی چقدر بار علمی داره، سطح نمراتش و بخصوص در دروس اصلی مثل ریاضی، فارسی در چه سطحی هست به نظرم در انتخاب رشته مهم هست...].

پاسخ یکی از مصاحبه‌شـــوندگان در این زمینه: [... هر چی آگاهی والدین و تحصیلاتشون بالاتر و بهروزتر باشه فضای مناسبی برای انتخاب رشته فرزندشون فراهم می‌کنن با متخصصان مشورت می‌کنن و مشاوره لازم به فرزندشون می‌دن و تصمیم نهایی بر عهده فرزندشون می‌زارن و فرزندان هر تصمیمی بگیرن حمایتش می‌کنن ...].

اظهارنظر جالب یکی دیگر از مصاحبه‌شوندگان در این زمینه: [... به نظرم جو فرهنگی حاکم بر منطقه خیلی مهمه. اگر فرهنگ کار رواج داشته باشه افراد و خانواده‌ها سراغ رشته‌های فنی و کار و دانش که بازار کار خوبی دارن و سریع جذب بازار کار میشن میرن، اگر پرستیژ و پز دادن مد نظر باشه افراد ریاضی و تجربی را انتخاب می‌کنن و اگر فضای ادبی حاکم باشه علوم انسانی در اولویت قرار می‌گیره ...].

بر این مبنا داشـــته‌های فرهنگی و برخورداری افراد از ســـرمایه فرهنگی و اجتماعی در انتخاب رشـــته افراد از ملاکهای اصلی است. افراد براساس زیســـت جهانی که در آن زندگی می‌کنند و جو فرهنگی که بر آن حاکم است تصمیم‌گیری و اقدام به انتخاب می‌کنند.

● پنداشت از توانمندی شخصی

این مقوله براســـاس کدهای مفهومی استعداد، هوش و توانایی فیزیکی و جسمانی ساخته شده است.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

مصاحبه شونده‌ای معتقد بود: [... برای تحصیل در هر رشته‌ای باید هوش و استعدادش را داشته باشـــی. بعضی دانش‌آموزان بعد ذهنی‌شـــان قویه و بعضی برعکس تجسم عینی‌شان قوی‌تر هست. بر این اساس باید انتخاب رشته انجام داد ...].

اصولاً برداشـــت فرد از تواناییهای خود، یکی از مقدمات انتخاب رشـــته مطلوب محســـوب می‌شود. بنابراین افراد باید براساس توانایی ذهنی و عملی خود تصمیم به انتخاب رشته کنند.

■ شرایط مداخله‌گر

شـــرایط ســـاختاری که به پدیده تعلق دارند و بر راهبردهای کنش/کنـــش متقابل اثر می‌گذارند و راهبردهایی را در درون زمینه ای خاص ســـهولت می‌بخشـــند یا آنها را محدود می‌کنند (همان منبع). در این پژوهش مقوله‌های هدایت تحصیلی، فشار اجتماعی و استطاعت مالی به‌عنوان شرایط مداخله‌گر تشخیص داده شده‌اند.

● هدایت تحصیلی

این مقوله براســـاس کدهای مفهومی شناخت از رشـــته تحصیلی، خدمات مشاوره‌ای مدارس، ملاکهای آموزش‌وپرورش برای انتخاب رشـــته (تست استعداد، رغبت‌سنج، مشاوره و ...)، پیچیدگی هدایت تحصیلی و هر عامل ســـاختاری و بخشـــنامه‌ای ساخته شده است که از بالا بر دانش‌آموز در بحث انتخاب رشته اعمال می‌شود.

مصاحبه یکی از پاسخگویان که خود در سال تحصیلی جاری با آن درگیر بوده جالب است: [... پســـرم امســـال وارد پایه دهم شده است. علاقه‌اش به رشـــته علوم تجربی بود و نظر خودم هم همین بود، چون وضعیت درســـی‌اش هم خوبه معدلش بالای ۱۹ شده اما آموزش‌وپرورش می‌گوید باید علوم انسانی بری چون با این هدایت تحصیلی محدودیت ایجاد کردن و آخرش هم مجبور شدیم انسانی ثبت نامش کنیم و الان در دبیرستان .... رشته انسانی میخونه ...].

مصاحبه شـــونده دیگری به صراحت اظهار کرده اســـت: [... هدایت تحصیلی در برنامه‌های آموزش‌وپرورش انحرافی اســـت و اهرمی شده که جلو خیلی از تواناییها، آرزوها و علایق بچه‌ها را گرفته ...].

مصاحبه شـــونده‌ای دیگر عقیده داشـــت: [... این هدایت تحصیلی، دانش‌آموزان، خوب در موردش راهنمایی نشدن خیلی طولانی و خسته کننده‌است. لازم است مختصر و واضحش بکنن. ۹ ماه قبل از انتخاب رشته گزارش می‌کنن و خیلی از دانش‌آموزان اهمیت نمی‌دن و چون برای هر رشـــته‌ای آموزش‌وپرورش سهمیه‌بندی می‌کنه و محدودیت میذاره می‌بینی فرد رشته مورد علاقه اش را نمیاره و باعث نارضایتی و دلسردی فرد میشه...].

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

براساس سه مصاحبه ذکر شده به راحتی استنباط می‌شود که شیوه اجرای هدایت تحصیلی در آموزش‌وپرورش نیازمند بازنگری اســـت، زیرا در انتخاب رشته برای دانش‌آموزان محدودیت و اجبار ایجاد می شود.

● فشار اجتماعی

این مقوله براساس کدهای مفهومی تمایل اولیاء به قبول شدن فرزندان در رشته پزشکی، رقابت در میان خانواده‌ها در مورد موفقیتهای فرزندان و خواسته‌هایی که والدین به آنها نرسیده‌اند و تحمیل آن به فرزندان و تأکید والدین به انتخاب رشته دلخواه آنها، به عنوان فشار اجتماعی و یکی دیگر از شرایط مداخله‌گر شناسایی شده است.

اظهارات مصاحبه شـــونده ای، براساس دیدگاه فوق است: [... در بحث انتخاب رشته بیشتر انتخاب با اولیا است و آنها به جای فرزندان تصمیم می‌گیرند و از این طریق می‌خواهند آرزوهایی که خودشـــان به آنها نرسیده‌اند از طریق فرزندان به آن برسند و در واقع انتخاب خودشان را به بچه‌ها تحمیل می‌کنند ...].

یا اظهارنظر این مصاحبه شونده در نوع خودش جالب توجه است: [... اولیا قبولی فرزندانشان را در رشته پزشکی می‌خواهند و دیگر ملاکها، تواناییها و علاقه بچه‌ها را نادیده می‌گیرند ...].

از مصاحبه‌های بالا استنباط می‌شود که این نوع برخورد اولیا و تحکم آنها در مورد انتخاب رشته، نقشی مداخله‌گرانه دارد و سایر تواناییها و علائق بچه‌ها نادیده گرفته می‌شود. در صورتی که از اولیا انتظار می‌رود شـــرایط تحصیلی و تربیتی برای فرزندان فراهم کنند و در زمینه انتخاب رشته نقش ارشادی داشته باشند.

● استطاعت مالی

این مقوله برگرفته از کدهای مفهومی توان مالی خانواده، هزینه رشته در دوران تحصیل، پایگاه اقتصادی خانوادگی، شـــغل والدین و داشتن هزینه برای کلاســـهای تقویتی، کنکوری و مؤسسات آموزشی است.

پاســـخ یکی از مصاحبه‌شـــوندگان در این زمینه: [... اقتصاد خانواده خیلی مهم است. ببین امروزه برای قبولی در رشـــته‌های تاپ نیاز به هزینه اســـت. بعضی خانواده‌ها توان مالی ندارن و تعدادی هم هستن که هزینه تحصیل بچه‌ها در کلاسهای تقویتی، کنکوری و مؤسسات آموزشی براشون جا نیفتاده...].

اظهارنظر این مصاحبه شونده در نوع خودش جالب توجه است: [... درس خواندن، انتخاب رشته یعنی توان مالی و پول. درس مال بچه پول دارهاست ...].

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

براساس متن مصاحبه‌های انجام شـــده، توانایی مالی خانواده به منزلهٔ یکی از شرایط زمینه‌ای نقشی اساسی در موفقیت تحصیلی دارد و چنانچه فردی بخواهد در رشته‌ای مثل پزشکی در علوم تجربی قبول شود، بایستی از نظر مالی تأمین باشد.

● راهبرد (استراتژی)

راهبردهای ایجاد شـــده برای کنترل، اداره و برخورد با پدیده‌ای، تحت شـــرایط مشـــاهده شده خاصی انجام می‌شـــوند (همان منبع). تعاملهـــا، راهبردها یا فرایندها بیانگر آن دســـته از تعامل و کنشهایی اند که کنشگران در قبال آن شرایط بروز داده‌اند.

مصاحبه یکی از پاسخگویان که تجربه‌های بسیار در این موضوع دارد: [... هر سال بخصوص از آذر مـــاه به بعد دانش‌آموزان فراوانی می‌بینی که در گوشـــه‌ای از حیاط مدرســـه وقت تلف می‌کنند. بارها پای صحبتهای آنها نشسته‌ام و از عدم علاقه‌شان از رشته تحصیلی گفته‌اند حالا در بین آنها هم افرادی هستند که از مشکلات مضاعفی[1] می‌گفتند ...].

در این پژوهش موارد زیر راهبردهای عدم انتخاب رشـــته مناسب بوده است: حضور در مدرسه و عدم شـــرکت در کلاس دبیران، غیبت مکرر در کلاسهای درس، جابه‌جایی مدرسه و تغییر رشته مکرر. یکی از نگارندگان که خود تجربه حضور در موقعیتهای گوناگون آموزشی و اداری را داشته، در موارد بسیار با دانش‌آموزانی مواجه شده است که از نوع انتخاب رشته خود ناراضی بوده‌اند. اکثر این دانش‌آموزان بدون شناخت و مشاوره‌های لازم رشته تحصیلی متوسطه خود را انتخاب کرده بودند، اما توان علمی لازم برای فهم مطالب آن رشته را نداشتند.

■ پیامدها

پیامدهـــا بیانگر نتایج تعاملها و راهبردها و تحت تأثیر شـــرایط مربوط به آنها هســـتند (محمدپور، ۱۳۹۲). این مقوله تحت عنوان «ارتقای ســـرمایه فرهنگی» در صورت انتخاب رشـــتهٔ صحیح و علمی و «درماندگی تحصیلی، افت و ترک تحصیل» در صورت عدم انتخاب رشته مناسب در میان دانش‌آموزانی نمود می‌یابد که انتخاب رشته ای مناسب ندارند.

■ مقولهٔ هسته‌ای پژوهش

در این پژوهش پس از برداشتن چندین گام شامل انجام دادن مصاحبه، کدبندی اولیه، غربال‌گری، کدبندی انتخابی، نهایتاً مقولهٔ هســـته تحت عنوان «پنداشت از انتخاب رشته به‌مثابه آفریننده سرمایه» انتخاب شـــده است. مقوله هســـته در فرایند کدگذاری انتخابی خلق می‌شود. این نوع کدگذاری فرایند

۱. یعنی فرد علاوه بر مشکلات انتخاب رشته تحصیلی درگیر مشکلات خانوادگی، شکست عشقی و .... است.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

یکپارچه‌سازی و پالایش مقوله‌ها در جهت خلق نظریه است. پژوهشگر باید در داده‌ها غرق شود و به تعمق بپردازد تا بتواند پیوند میان مقوله‌ها را پیدا و آنها را پالایش کند، با هم یکپارچه گرداند و نهایتاً نظریه را استخراج کند. مقوله هسته در بردارنده مضمون اصلی پژوهش است و از همهٔ مقولات تحقیق منتزع می‌شود و می‌تواند در چند کلمه خلاصه شود، به‌طوری که همهٔ مقوله‌ها و مفاهیم به‌دست آمده را در برگیرد (اشتراوس و کوربین، ۱۳۸۵). با توجه به مطالب گفته شدهٔ فوق، در نهایت مدل پارادایمی انتخاب رشته در شکل ۱ ترسیم شده است.

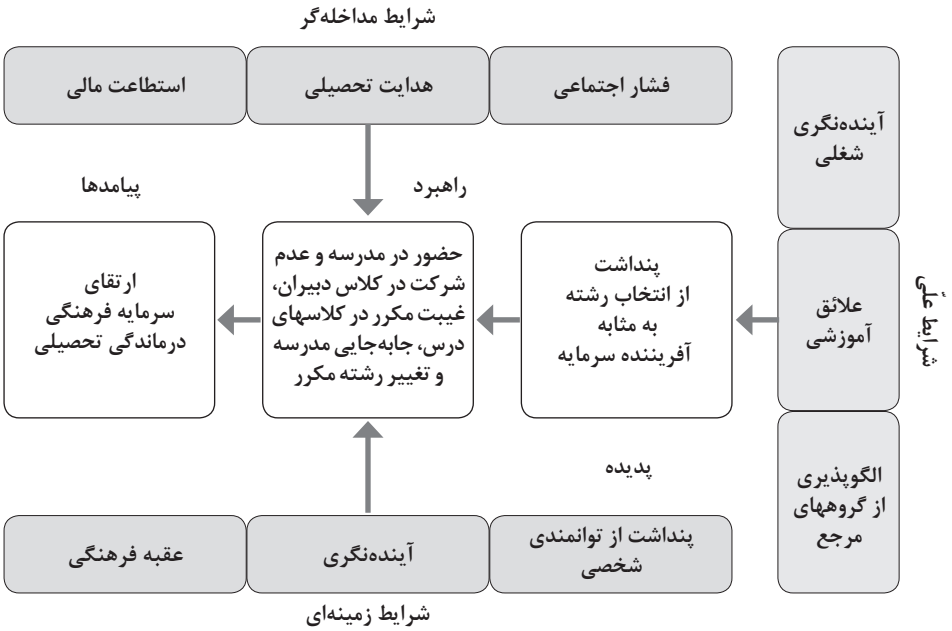

شکل ۱. مدل پارادایمی انتخاب رشته دانش آموزان

■ بحث و نتیجه‌گیری ■

انتخاب رشته اولین و مهم‌ترین انتخاب هر فرد در زندگی تحصیلی به‌شمار می‌آید. این انتخاب، مقدمه‌ای برای انتخابهای دیگر انسان در سایر برهه‌های زندگی است. در شرایط کنونی جامعه و در نظام آموزش‌وپرورش، فرصتهایی مناسب در اختیار دانش‌آموزان قرار داده می‌شود تا بتوانند تصمیمی مناسب براساس داشته‌ها و اندوخته‌های علمی و تجارب تحصیلی خود و براساس خرد جمعی اتخاذ کنند. با این حال شرایط جامعه همیشه در وضعیت ایده‌آل از نظر انتخاب شغل، قبولی در دانشگاه و حتی انتخاب رشته در دوره متوسطه و کنکور قرار ندارد و به دلایل گوناگون، محدودیتهایی بر انتخابهای افراد

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

اعمال می‌شود. نمونه ای از این محدودیتها طی سالهای اخیر در انتخاب رشته و ورود به دوره متوسطه در قالب هدایت تحصیلی برجسته شده است. در هدایت تحصیلی آموزش‌وپرورش، اصل بر این بوده است که براســـاس معیارهایی مانند نظر معلمان، مشاور، اولیا، خود دانش‌آموز و نمره‌های حاصل از آزمونهای اســـتعداد و رغبت، فرد به یکی از رشته‌های دایر در دبیرستانها و هنرستانها هدایت شود، اما در سالهای اخیر به ســـبب محدودیت ظرفیت هر رشته، آموزش و پرورش نظر خود را بر انتخاب رشته دانش‌آموز اعمال کرده و با این کار مانع ورود سیل عظیم دانش‌آموزان به رشته دلخواه خود یعنی علوم تجربی شده است. هر چند انتخاب رشته و هدایت تحصیلی در کشورهای گوناگون، به روشهای متفاوت انجام می‌شود، اما در کشـــور ما به مسأله ای اجتماعی و آموزشی تبدیل شده اســـت. بنابراین سؤال اساسی و محوری پژوهش حاضر شناسایی عوامل دخیل در انتخاب رشته براساس دیدگاه کارشناسان و صاحب‌نظران تعلیم و تربیت بوده اســـت و براســـاس پیگیری خط اصلی داستان در چارچوب مدل پارادایمی و با ارائه نظریه زمینه‌ای، «پنداشت از انتخاب رشته به‌مثابه آفریننده سرمایه» دنبال می‌شود. در چنین رویکردی انسانها صرفاً صاحب مدارک و مدارج علمی نیســـتند، بلکه کســـانی اند که باورها، ارزشها، هنجارها و مهارتهای زندگی و شغلی را در وجود خود درونی می‌سازند و هویتی متمایز در زندگی اجتماعی برای خویش رقم می‌زنند. ســـبک زندگی، فعالیت و مصرف فرهنگی افراد براساس انتخاب رشته مناسب و تحصیل برای این قبیل افراد مانند سرمایه‌ای است که در همه برهه‌های زندگی سبب تعالی و شکوفایی فرد می‌شود. یافته‌های ایـــن پژوهش با نتایج مطالعات نویدی (۱۳۹۷) تلاش جهت راهنمایی دانش‌آموزان تا مرحله کسب صلاحیت، مقصود گردوان و عبدالهی (۱۳۹۶) مبنی بر امکان دستیابی به شغل، خادم مسجدی و نوروزی (۱۳۹۵) اطلاع از فناوری و بازار کار، رضاپور و همکاران (۱۳۹۵) نقش استعداد و مطالعات فردی، معروفی و کرمی(۱۳۹۴) سبکهای یادگیری و انتخاب رشته، مرادی و اخوان تفتی (۱۳۹۲) نقش علائق آموزشـــی، نظری و همکاران (۱۳۸۹) جنسیت و تفاوت در انتخاب رشته، همایونی و همکاران (۱۳۸۵) نقش ســـبکهای یادگیری و شناختی در انتخاب رشـــته، راپوپورت و تیبو (۲۰۱۸) دستیابی به موقعیت اجتماعی، جوستینللی و پاونی (۲۰۱۷) نقش ارتباط والدین در رفع ابهام فرایند انتخاب رشته، چرنیکووا و پالیا (۲۰۱۴) آینده‌نگری تحصیلی و شغلی، پولات (۲۰۱۲) مشورت با والدین و متخصصان و واگنر و فرد (۲۰۰۹) اهمیت استطاعت مالی و کیفیت آموزشی در انتخاب رشته همخوانی دارد.

مقولات آینده‌نگری شـــغلی، الگوپذیری از گروههای مرجع و علائق آموزشـــی به منزلهٔ شرایط علّی بر پدیده انتخاب رشته تأثیر بسیار دارند. «آینده‌نگری شغلی» گویای چالشهای پیش‌روی افراد انتخاب رشته کننده اســـت. این پدیده که نیاز دوره جوانی است به دلیل شرایط اقتصادی دغدغه نوجوانان ۱۵ ساله ایرانی شده است. وجود بیکاری در سطح کشور حتی در میان فارغ‌التحصیلان تحصیلات تکمیلی شـــرایطی فراهم کرده که خانواده‌ها، دانش‌آموزان و نظام آموزش‌وپرورش از ابتدای ورود به متوســـطه دانش‌آموزان را به مسیری هدایت کنند که در آینده شرایط بهتری برای ورود به بازار کار داشته باشند.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

مفاهیم ارزش اجتماعی شغل آینده، جذابیت شغل آینده، آینده شغلی رشته انتخابی، فرصت شغلی رشته مورد نظر، بازار کار در رشـــته انتخابی و درآمد شغل انتخابی آینده به خوبی ترجیحات شغلی را پوشش می‌دهند. «الگوپذیری از گروههای مرجع» بیانگر نقش الگوهای مرجع شامل دوستان، رسانه، معلمان و شـــخصیتها در انتخاب رشته نوجوانان است. «علائق آموزشی» نیز نشان‌دهندۀ تمایل به فضای مدرسه، معلم، رشته انتخابی و تحصیل است.

آینده‌نگری آموزشـــی، عقبه فرهنگی و پنداشت از توانمندی شخصی نیز به منزلۀ شرایط زمینه‌ای در این پژوهش شناســـایی شده‌اند. «آینده‌نگری آموزشـــی» نیز گویای توجه به ادامه تحصیل، سهولت محتوای کتابهای درسی در رشته انتخابی و کاربردی بودن رشته در جامعه و محیط زندگی است. «عقبه فرهنگی» بیانگر ذخیره‌های دانشی، مهارتها و صلاحیتهای فرد برای ادامه تحصیل و انتخاب رشته است. همچنین «پنداشـــت از توانمندی شـــخصی» گویای تواناییهای ذاتی و اکتسابی فرد برای ادامه تحصیل در رشـــته‌های گوناگون است. در نظریه بوردیو نیز دانش‌آموزانی که از سرمایه فرهنگی بهتر و بیشتری برخوردارند، بهتر می‌توانند در قواعد بازی میدان آموزشی نقش داشته باشند، بنابراین به سهولت مدارج تحصیلی بالاتر و کاربردی‌تر را کسب می‌کنند. در نظام اندیشه‌ای بوردیو کارکرد نظام آموزشی و مدرسه صرفاً انتقال دانش نیســـت بلکـــه حفظ و تداوم نابرابریهای موجود و در نتیجه بازتولید مجدد ســـرمایه فرهنگی و اجتماعی اســـت که از طریق میدان آموزشی پدیدار می‌شود. در نظام آموزش‌وپرورش هدایت تحصیلی، فشار اجتماعی و استطاعت مالی به منزلۀ شرایط مداخله‌گر به نوعی مانع انتخاب رشته براساس علائق و توانمندی افراد، شناســـایی شده‌اند. مقوله «هدایت تحصیلی» بیانگر نقش هدایت تحصیلی در انتخاب رشته است. «فشار اجتماعی» گویای تحمیل عقیده والدین به فرزندان در انتخاب رشته است و آرزوهای محقق نشده تحصیلی والدین است که می‌خواهند از طریق فرزندان برآورده کنند. «استطاعت مالی» نیز گویای توانایی مالی خانواده‌ها در زمینۀ داشتن پشتوانه مالی برای تأمین هزینه دوران تحصیل به‌ویژه برای کلاسهای تقویتی و کنکوری است.

تاکنون پژوهشی جامع با موضوع انتخاب رشته انجام نشده است، بنابراین یافتن منابع مناسب برای پیشینه نظری و تجربی از محدودیتهای اصلی این پژوهش بوده اســـت. با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود:

دانش‌آموزان در مورد انتخاب رشـــته به افراد متخصص و دانش‌آموزان سالهای بالاتر از خود مراجعه کننـــد و با آگاهی کامل، تحصیل در پایه دهم متوســـطه را آغاز کنند. همچنین لازم اســـت در برنامه هدایت تحصیلی به‌ویژه آزمونهای اســـتعداد و رغبت‌سنج تجدیدنظر و ارزیابی صورت بگیرد، زیرا اجبار دانش‌آموز به تحصیل در رشته ای که علاقه و انگیزه لازم را برای تحصیل در آن ندارد، سبب سرخوردگی و نارضایتی دانش‌آموزان و هدر رفتن اســـتعدادهای انسانی می‌شود. در این زمینه پیشنهاد می‌شود که آزمون هدایت تحصیلی در دو مرحله برگزار شود که مرحله اول بیشتر جنبه آشنایی و آزمایشی داشته باشد و آزمون مرحله دوم ملاک عمل قرار گیرد.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]
[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

منابع

REFERENCES

ارجمند سیاهپوش، اسحاق؛ مقدس جعفری، محمدحسن و فربغلانی، محمد. (۱۳۹۰). بررسی عوامل فرهنگی و اجتماعی مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر شوش دانیال (ع). *فصلنامه جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*، ۲ (۲)، ۷-۲۰.

اشتراوس، آنسلم و کوربین، جولیت. (۱۳۸۵). *اصول روش تحقیق کیفی: نظریه مبنایی، رویه‌ها و شیوه‌ها*، ترجمه بیوک محمدی. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۹۰)

امین‌بیدختی، علی‌اکبر و دارائی، اکرم (۱۳۹۰). بررسی علل گرایش کم دانش‌آموزان دختر مستعد به رشته علوم انسانی در دبیرستان‌های شهر سمنان. *فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۲ (۵)، ۱-۲۸.

ایمان، محمدتقی. (۱۳۹۱). *روش‌شناسی تحقیقات کیفی*. قم: پژوهشکده حوزه و دانشگاه.

ببی، ارل. (۱۳۸۶). *روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی*، جلد (۱)، ترجمه رضا فاضل. تهران: سمت. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۹۸)

جنکینز، ریچارد. (۱۳۸۵). *هویت اجتماعی*، ترجمه تورج یاراحمدی. تهران: نشر و پژوهش شیرازه، چاپ اول. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۹۶)

خادم مسجدی، حمید و نوروزی، داریوش. (۱۳۹۵). نقش والدین و همکلاسی‌هایی که از فناوری اطلاعات و ارتباطات استفاده می‌کنند بر انتخاب رشته تحصیلی دانش‌آموزان (شهر دوشنبه تاجیکستان). *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱۲ (۴۲)، ۴۱-۵۶.

دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). *سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، (سند مشهد مقدس)*. تهران: وزارت آموزش و پرورش با همکاری شورای عالی انقلاب فرهنگی.

رضاپور میرصالح، یاسر؛ شفایی، مریم و براتی، سمیه. (۱۳۹۵). بررسی وضعیت آگاهی، دسترسی و استفاده دانش‌آموزان از منابع اطلاعاتی مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی. *فصلنامه پژوهش‌های مشاوره*، ۱۵ (۶۰)، ۶۰-۸۳.

ریتزر، جرج. (۱۳۷۴). *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، ترجمه محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۱۹۸۳)

سپیدنامه، بهروز؛ مؤمنی، حسن و سلیمان‌نژاد، محمد. (۱۳۹۵). شناسایی دلایل ترک تحصیل دانش‌آموزان مقطع ابتدایی منطقهٔ آموزش‌وپرورش موسیان (نواحی روستایی). *فصلنامه توسعه محلی*، ۸ (۱)، ۱۹۸-۱۶۷.

شفیع‌آبادی، عبدالله. (۱۳۸۹). *راهنمایی و مشاوره تحصیلی و شغلی*. تهران: انتشارات سمت.

علاقه‌بند، علی. (۱۳۹۳). *جامعه‌شناسی آموزش‌وپرورش*. تهران: کتابخانه فروردین.

فکوهی، ناصر. (۱۳۸۱). *تاریخ اندیشه و نظریه‌های انسان‌شناسی*. تهران: نشر نی.

فلیک، اووه. (۱۳۹۱). *درآمدی بر تحقیق کیفی*، ترجمه هادی جلیلی. تهران: نی. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۲۰۰۶)

قلی‌زاده، آذر. (۱۳۷۷). *جامعه‌شناسی آموزش‌وپرورش*. تهران: انتشارات محتشم.

گرنفل، مایکل (۱۳۹۳). *مفاهیم کلیدی پیر بوردیو*، ترجمه محمد مهدی لبیبی. تهران: شرکت نشر نقد افکار. (تاریخ انتشار اثر به زبان اصلی ۲۰۰۸)

گلشن فومنی، محمدرسول. (۱۳۷۶). *جامعه‌شناسی آموزش‌وپرورش*. تهران: نشر شیفته.

محمدپور، احمد. (۱۳۹۲). *روش تحقیق کیفی ضد روش، جلد ۱*. تهران: جامعه‌شناسان.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]

ـــــــــــــــــــ . (۱۳۹۲). *روش تحقیق کیفی ضد روش، جلد ۲*. تهران: جامعه‌شناسان.

مرادی، انسیه و اخوان تفتی، مهناز. (۱۳۹۲). بررسی رضایت دانش‌آموزان دوره متوسطه نظری از انتخاب رشته خویش و عوامل مؤثر بر آن. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۹ (۲۸)، ۱۲۱-۱۳۸.

معروفی، یحیی و کرمی، زهره. (۱۳۹۴). سبک یادگیری به‌عنوان رویکردی برای هدایت تحصیلی دانش‌آموزان دبیرستانی. *پژوهش‌های تربیتی*، (۳۰)، ۱۲۱-۱۳۷.

معینی، محمدرئوف و نیازی، محسن. (۱۳۹۶). *کاربرد نظریه زمینه‌ای در تحقیقات اجتماعی*. تهران: انتشارات سخنوران.

مقصود گردوان، امیر و عبدالهی، درخشان. (۱۳۹۶). چه رشته ای انتخاب می کنید و چرا؟: بررسی عوامل مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی دانش‌آموزان. نشریه رشد آموزش علوم اجتماعی، ۲۰ (۱)، ۵۷-۵۴.

نظری، الناز؛ محمدی، فاطمه و حاتمی، حسین. (۱۳۸۹). ارائه راهبردهایی برای هدایت تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهرستان سیرجان. *فصلنامه رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*، ۱ (۳)، ۱۱۷-۱۳۰.

نویدی، احد. (۱۳۹۷). هدایت تحصیلی در نظام آموزش و پرورش ایران: تجارب عملی و چالش‌های پایدار. *فصلنامه تعلیم و تربیت*، ۳۴ (۱)، ۹-۳۴.

نیازی، محسن و صدوقی، مجید. (۱۳۹۱). *روش تحقیق کیفی*. تهران: انتشارات سخنوران.

همایونی، علیرضا؛ کدیور، پروین و عبدالهی، محمدحسین. (۱۳۸۵). رابطه بین سبک‌های یادگیری، سبک‌های شناختی و انتخاب رشته تحصیلی در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی. *فصلنامه روانشناسان ایرانی*، ۳ (۱۰)، ۱۳۷-۱۴۴.

Bernstein, B. (1996). *Pedagogy, symbolic control and identity.* London. Taylor & Francis.

Bourdieu, P. (1977). *Cultural reproduction and social reproduction*. Oxford University Press.

Cernicova, M., & Palea, A. (2014). Measuring the students' perception chosen profession. Case study: PR students in western Romania. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 116*, 2825-2831.

Demaine, J. (1981). *Contemporary theories in the sociology of education*. London: Palgrave Macmillan.

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2011). *The Sage handbook of qualitative research*. Sage.

Giustinelli, P., & Pavoni, N. (2017). The evolution of awareness and belief ambiguity in the process of high school track choice. *Review of Economic Dynamics*, *25*, 93-120.

Gottleib, F. M. (2006). *Humanistic leadership: Emotional intelligence and team learning*. [Dissertation Abstract D.M.]. University of Phoenix.

Polat, S. (2012). The factors that students consider in university and department selection: A qualitative and quantitative study of Kocaeli University, Faculty of Education students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 47,* 2140-2145.

Rapoport, B., & Thibout, C. (2018). Why do boys and girls make different educational choices? The influence of expected earnings and test scores. *Economics of Education Review*, *62*, 205-229.

Tracy, S. J. (2013). *Qualitative research methods*. Wiley-Blackwell.

Wagner, K., & Fard, P. Y. (2009). Factors influencing Malaysian students' intention to study at a higher educational institution. *E-Leader Kuala Lumpur,* 1-12.

[Downloaded from qjoe.ir on 2026-10-09]

[DOR: 20.1001.1.10174133.1399.36.4.6.6]